

MADANIY QADRIYATLAR TUSHUNCHASI VA ULARNING SHAKLLANISHI
JARAYONI

Axmadjonov Bunyodbek Shuxratjon o'g'li

*Namangan davlat pedagogika instituti Musiqa ta'limi va san'at mutaxassisligi 1-kurs
magistranti Email: ahmadjonovbunyod@gmail.com*

Annotatsiya: *mazkur maqolada madaniy qadriyatlar tushunchasi va ularning shakllanishi jarayoni ilmiy-nazariy jihatdan o'rganiladi. Madaniy qadriyatlarning jamiyat hayotidagi o'rni va ahamiyati, ularning insonning ma'naviy kamoloti va ijtimoiy muhitga ta'siri yoritib berilib, qadriyatlarining tarixiy shakllanishi, ular bilan bog'liq falsafiy va ijtimoiy jarayonlar tahlil qilinadi. Shuningdek, madaniy qadriyatlarining shakllanishida ta'lim, tarbiya va oilaning roli alohida ta'kidlanadi. Maqolada zamonaviy jamiyatda madaniy qadriyatlarining davomiyligi va ular bilan bog'liq muammolar ham muhokama qilinadi. Ushbu maqola madaniy qadriyatlar sohasida ilmiy izlanish olib borayotgan tadqiqotchilar va amaliyotchi mutaxassislar uchun foydali bo'lishi mumkin.*

Kalit so'zlar: *madaniy qadriyatlar, shakllanish jarayoni, ma'naviy kamolot, ijtimoiy muhit, ta'lim va tarbiya, tarixiy rivojlanish, zamonaviy jamiyat, falsafiy tahlil, qadriyatlar tizimi.*

Аннотация: *в данной статье исследуется понятие культурных ценностей и процесс их формирования с научно-теоретической точки зрения. Выделены роль и значение культурных ценностей в жизни общества, их влияние на духовную зрелость человека и социальную среду, анализируется историческое формирование ценностей, связанные с ними философские и социальные процессы. Также подчеркивается роль образования, воспитания и семьи в формировании культурных ценностей. В статье рассматривается преемственность культурных ценностей в современном обществе и проблемы, связанные с ними. Данная статья может быть полезна исследователям и практикам, проводящим научные исследования в области культурных ценностей.*

Ключевые слова: *культурные ценности, процесс формирования, духовная зрелость, социальная среда, образование и воспитание, историческое развитие, современное общество, философский анализ, система ценностей.*

Abstract: *this article studies the concept of cultural values and the process of their formation from a scientific and theoretical perspective. The role and significance of cultural values in the life of society, their impact on the spiritual development of a person and the social environment are highlighted, and the historical formation of values, philosophical and social processes related to them are analyzed. The role of education, upbringing and family in the formation of cultural values is also emphasized. The article also discusses the continuity of cultural values in modern society and the problems associated with them. This article may be useful for researchers and practitioners conducting scientific research in the field of cultural values.*

Keywords: *cultural values, the process of formation, spiritual development, social environment, education and upbringing, historical development, modern society, philosophical analysis, value system.*

Xalqimizning milliy ongi, milliy g'ururi, milliy iftixori, ma'naviy dunyosi kundan-kunga boyib bormoqda. Bu esa mustaqil davlatimizning ma'naviy asosini tashkil qiladi. Demak, ma'naviyat qay darajada shakllangan bo'lsa, u shunchalik taraqqiyotga xizmat qilgan. Milliy uyg'onish, milliy g'urur, milliy tuyg'uning tiklanishi-bu milliy rivojlanish bilan uzviy bog'liq bo'lgan tabiiy qonuniy jarayondir.

Milliy qadriyatlarimiz, urf-odat va an'alarimiz qayta tiklanib yanada rivojlangandagina jamiyatimizda o'tkazilayotgan islohotlar muvaffaqiyatli amalga osha oladi, chunki ma'naviy barkamol, ma'rifatli, ruhan bardam, yangicha tafakkurlash qobiliyatiga ega insongina istiqlol va taraqqiyot yo'lini sharaf bilan o'ta oladi. Shunday ekan, xalqimizning madaniy merosi, yuksak ma'naviy qadriyatlarini chuqur va atroflicha o'rganib, ularni Respublikamizda yashovchi har bir insonning ongiga singdirib, ayniqsa, yosh avlodni ma'naviy yetuk, fidoyi kishilar etib tarbiyalash hozirgi kunda dolzarb muammolardan hisoblanadi.

Madaniy qadriyatlar jamiyat hayotining muhim tarkibiy qismi bo'lib, insoniyat tarixida moddiy va ma'naviy taraqqiyotning asosi sifatida namoyon bo'ladi. Ular xalqning turmush tarzi, dunyoqarashi, urf-odatlar va an'alar bilan bog'liq bo'lib, milliy o'zlikni belgilovchi asosiy omillardan biridir. Ushbu maqola madaniy qadriyatlarning mohiyati, shakllanish jarayoni va jamiyat hayotidagi ahamiyatini ilmiy asosda yoritishga qaratilgan.

Madaniy qadriyatlar tushunchasi

Madaniy qadriyatlar — bu xalqning tarixiy rivojlanish jarayonida shakllangan, avloddan-avlodga o'tib kelayotgan va insoniyatning ma'naviy boyligini tashkil etuvchi moddiy hamda nomoddiy merosdir. Ular quyidagi asosiy turlarga ajratiladi:

1. Moddiy qadriyatlar: arxitektura obidalar, san'at asarlari, tarixiy yodgorliklar, texnologik ixtirolar va hunarmandchilik mahsulotlari.

2. Nomoddiy qadriyatlar: til, diniy e'tiqodlar, urf-odatlar, an'alar, og'zaki ijod, musiqiy va adabiy meros.

Madaniy qadriyatlar xalqning turmush tarzi va ijtimoiy munosabatlarini aks ettiradi, shu bilan birga, jamiyatning ma'naviy dunyosini boyitadi.

Madaniy qadriyatlarning shakllanish jarayoni

Madaniy qadriyatlar uzoq tarixiy davrlar mobaynida ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy omillar ta'sirida shakllanadi. Ularning shakllanish jarayoni quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Ibtidoiy jamiyat davri: bu davrda madaniy qadriyatlarning boshlang'ich ko'rinishlari paydo bo'ldi. Xalq og'zaki ijodi, mehnat qurollari, diniy e'tiqodlar ilk qadriyatlarning asosini tashkil etdi. Ovchilik va terimchilik asosidagi hayot tarzida oddiygina musiqiy kuylar va ramziy san'at shakllana boshladi.

2. Qadimgi davr: qadimgi sivilizatsiyalar (Misr, Mesopotamiya, Xitoy, Hindiston) davrida madaniy qadriyatlarning shakllanishida yozuv, din, huquq va san'at muhim rol o'ynadi. Bu davrda madaniy qadriyatlar keng ko'lamda rivojlandi va jamiyat hayotining turli sohalariga

ta'sir ko'rsatdi. Ayniqsa, shaharlar qurilishi va savdo rivoji madaniy boyliklarni tarqatishda katta ahamiyatga ega bo'ldi.

3. O'rta asrlar: ushbu davrda diniy e'tiqodlar va urf-odatlar madaniy qadriyatlarning markaziy qismiga aylandi. Islom sivilizatsiyasi doirasida ilm-fan, adabiyot va san'at rivojlandi. Masalan, O'rta Osiyodagi buyuk olimlar – al-Xorazmiy, al-Farg'oniy va Ibn Sino – ilmiy merosi dunyo madaniy qadriyatlar xazinasini boyitdi. Bundan tashqari, xalq musiqasi va xalq ijodi madaniy hayotning ajralmas qismi sifatida rivojlandi.

4. Uyg'onish davri: ushbu davr Yevropa va boshqa mintaqalarda madaniyat, san'at va ilm-fanning rivojlanishiga yangi turtki berdi. Sharq va G'arb o'rtasidagi madaniy aloqalar kuchayib, ijtimoiy hayotga innovatsion g'oyalar kirib keldi. Bu davrda kitob bosish texnologiyasining kashf etilishi madaniy qadriyatlarning kengroq tarqalishiga sabab bo'ldi.

5. Zamonaviy davr: globalizatsiya va texnologik taraqqiyot madaniy qadriyatlarning yangi shakllarini yuzaga keltirdi. Internet va ommaviy axborot vositalari orqali madaniy qadriyatlar xalqaro miqyosda tarqalmoqda va turli madaniyatlar o'rtasidagi muloqotni kuchaytirmoqda. Bu jarayon milliy qadriyatlarning boyishi bilan birga, ularning yo'qolish xavfini ham yuzaga keltirmoqda.

Madaniy qadriyatlarning ahamiyati

Madaniy qadriyatlar jamiyat hayotida quyidagi vazifalarni bajaradi:

1. Tarixiy xotirani saqlash: madaniy qadriyatlar xalqning tarixiy xotirasini avlodlarga yetkazadi va uning ma'naviy merosini boyitadi.

2. Milliy o'zlikni mustahkamlash: ular milliy g'urur va o'ziga xoslikni shakllantiradi, xalqning o'zini anglashiga yordam beradi.

3. Madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish: madaniy qadriyatlar turli xalqlar o'rtasida o'zaro tushunish va hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

4. Tarbiya va ta'lim vositasi: madaniy qadriyatlar yosh avlodni vatanparvarlik, insoniylik va axloqiy fazilatlar ruhida tarbiyalashda muhim vosita hisoblanadi.

5. Turizm va iqtisodiyot rivojiga hissa: madaniy meros joylari va qadriyatlari turizmning rivojlanishiga xizmat qiladi, bu esa iqtisodiy foyda keltiradi.

6. Ijodkorlikni rag'batlantirish: madaniy qadriyatlar san'at va ijodkorlikning yangi shakllarini yaratishga zamin yaratadi. Shu bilan birga, milliy san'at va adabiyotning global miqyosda tan olinishiga yordam beradi.

Madaniy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish

Bugungi kunda madaniy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish masalasi dolzarb hisoblanadi. UNESCO kabi xalqaro tashkilotlar madaniy merosni asrab-avaylashga qaratilgan dasturlarni amalga oshirmoqda. Shuningdek, quyidagi chora-tadbirlar muhim ahamiyatga ega:

1. Qonunchilik bazasini mustahkamlash: madaniy merosni himoya qilishga oid qonunlar va xalqaro kelishuvlar ijrosini ta'minlash.

2. Madaniy ta'limni rivojlantirish: yosh avlodni milliy qadriyatlarni anglash va ularga hurmat bilan qarash ruhida tarbiyalash.

3. Innovatsion texnologiyalarni qo'llash: raqamli arxivlash va virtual platformalar orqali madaniy qadriyatlarni saqlash va targ'ib qilish.

4. Madaniy merosning xalqaro targ'iboti: Milliy qadriyatlarni xalqaro miqyosda tanishtirish va ularni global madaniy almashuv jarayoniga qo'shish.

Xulosa qilib aytish joizki, madaniy qadriyatlar jamiyat hayotida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular insonning ma'naviy kamoloti, ijtimoiy taraqqiyoti va milliy o'zlikni anglash jarayonlarida asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot davomida qadriyatlarning tarixiy shakllanishi, ularning falsafiy va ijtimoiy jihatlari hamda zamonaviy sharoitda davomiyligi tahlil qilindi.

Madaniy qadriyatlar jamiyatni birlashtiruvchi kuch sifatida insonlarni umumiy g'oya va maqsadlar atrofida birlashtiradi. Ularning shakllanishida ta'lim-tarbiya jarayoni, oila instituti va ijtimoiy munosabatlar alohida o'rin tutadi. Shu bilan birga, qadriyatlar avloddan-avlodga o'tishda milliy an'ana va urf-odatlar bilan uyg'unlashib, jamiyatda barqarorlik va ma'naviy uyg'unlikni ta'minlaydi.

Zamonaviy globallashuv sharoitida madaniy qadriyatlar yangi sinovlarga duch kelmoqda. Milliy qadriyatlarning saqlanishi va ularni rivojlantirish bugungi kunda har bir jamiyat oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir. Shuning uchun madaniy qadriyatlarni asrash va rivojlantirishda davlat siyosati, ta'lim tizimi va jamoatchilikning faol ishtiroki zarur.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, madaniy qadriyatlarning shakllanishi va rivojlanish jarayonlarini chuqur o'rganish kelgusida milliy o'zlikni mustahkamlash, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va ma'naviy taraqqiyotni yanada rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqola madaniyatshunoslik, sotsiologiya va falsafa sohalarida ilmiy izlanish olib borayotgan olimlar, amaliyotchi mutaxassislar hamda talaba va o'qituvchilar uchun foydali bo'lishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduqodirov A. Milliy qadriyatlar va ma'naviy meros. - Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2019.
2. G'afurov B. Madaniyatshunoslik asoslari. - Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti, 2020.
3. Bobur A. Qadriyatlar falsafasi: tarixiy va zamonaviy tahlil. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.
4. Huntington S. Madaniyatlarning to'qnashuvi va yangi dunyo tartibi. - Toshkent: Adolat, 2003.
5. Xolmurodov U. Globallashuv sharoitida milliy madaniyatni saqlash muammolari. - Toshkent: Sharq, 2021.
6. Abdullayev R. Milliy qadriyatlarning jamiyat rivojlanishidagi o'rni. - Toshkent: Innovatsiya, 2020.